

УДК 159.923.2:61-057.875

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

В. К. Івченко, В. В. Сіроко, Р. В. Разумний

ДЗ “Луганський державний медичний університет”

FORMATION OF THE PERSONALITY AND PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE DOCTORS

V. K. Ivchenko, V. V. Simrok, R. V. Razumnyy

SI “Luhansk State Medical University”

У статті розглянуто основні підходи щодо формування особистісно-професійної компетентності майбутніх лікарів у вищих медичних навчальних закладах. В основі формування особистісно-професійної компетентності майбутніх лікарів лежать такі принципи виховання, як єдність професійного, громадянського, морального і фізичного розвитку особистості фахівця; безперервність, наступність і послідовність виховного процесу; координація діяльності адміністрації, науково-педагогічних та студентських колективів. Ефективність системи особистісно-професійного виховання у вищій медичній освіті потребує взаємозв'язку змісту, методів і форм освітнього процесу, в організаційному плані передбачає використання виховного потенціалу навчального процесу та позааудиторних форм організації.

The article deals with the measures of forming personality and professional competence of the future doctors in Higher Medical Educational Institutions. Formation of the personality and professional competence of doctors is based on the following principles of education: the unity of professional, civic, moral and physical development of the practitioner's personality; regularity, consistency and continuity of the educational process; coordination of activities of the administration, academic and student groups. The efficiency of personal and professional education system in higher medical education requires interrelation of contents, methods and forms of educational process; in organizational terms it involves the use of the educational potential of the educational process and extracurricular forms of organization.

Вступ. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства, консолідації всіх його інституцій, гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів особистості [5]. У національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки регламентовано те, що пріоритетним для держави є виховання людини інноваційного типу мислення та культури, проектування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави [4].

Образ лікаря, його особистісні та професійні компетенції, насамперед, формуються в освітньому середовищі медичного університету [1, 3]. Тому зміст і організація освітнього процесу, націленого на формування особистості майбутнього лікаря, його цивільної відповідальності, правової культури та правової самосвідомості, духовності, ініціативності, самостійності, толерантності, здатності до успішної соціалізації в суспільстві, професійної зрілості та майстерності, є на сьогодні одним з актуальних завдань вищої медичної освіти.

Проте сучасна вища медична школа далеко не в усьому задовольняє запити нашого суспільства і держави, має місце певне зниження мотивації до навчання та пізнавальної діяльності студентів, а відповідно і якості випускних фахівців, повільне впровадження в навчальний процес сучасних інформаційних технологій, консерватизм у застосуванні нових інноваційних освітніх методів викладання та ін. [1, 6]. Отже, питання щодо формування особистісно-професійної компетентності майбутніх лікарів на сьогодні набуває особливого значення.

У даному аспекті мета статті – розглянути методи формування особистісно-професійної компетентності майбутніх лікарів щодо розвитку їх як суб'єкта освітньої та професійної діяльності в цілісній системі вищої медичної освіти України.

Основна частина. Вища медична освіта значною мірою будується, як і раніше, на основі накопичувальної моделі нових знань, де домінуюча роль належить профільним медичним кафедрам, що формують вміння вирішувати стандартні професійні завдання та діяти у певних ситуаціях. Проте важливими завданнями професійної підготовки у вищому медичному

навчальному закладі (ВМНЗ) є формування комплексного наукового світогляду, високої психолого-педагогічної культури та вироблення активної життєвої позиції майбутнього лікаря. Принцип єдності професійного, громадянського і морального розвитку набуває особливої актуальності у справі організації освітнього процесу у ВМНЗ, оскільки моральні та професійні категорії є рівнозначними складовими професійного обов’язку лікаря.

Спираючись на положення про гуманний характер і спрямованість медичної діяльності, правомірно розглядати, що в основі формування особистісно-професійної компетентності майбутніх лікарів лежать такі принципи виховання: єдність професійного, громадянського, морального і фізичного розвитку особистості фахівця; безперервність, наступність і послідовність виховного процесу; координація діяльності адміністрації, науково-педагогічних та студентських колективів.

ДЗ “Луганський державний медичний університет” постійно проводить науково-методичні конференції, присвячені формуванню системи особистісно-професійного виховання студентів. На чергових таких конференціях, що провів університет, були розглянуті моделі формування особистісно-професійної компетентності майбутніх лікарів, що спираються на основні якості особистості, які, у свою чергу, наповнюються конкретними особистісними властивостями (рис. 1). Зазначені якості особистості мають рівне смислове значення, тому що вони найтіснішим чином взаємопов’язані, активно доповнюють одна одну і в процесі розвитку особистості безперервно переплітаються.

Дана модель має у своїй цільовій підставі уявлення про зовнішню (соціально-професійну) і внутрішню (психо-

логічну) обумовленості системи особистісно-професійного виховання у ВМНЗ. Виходячи із загальних положень про сутність і структуру цілісних педагогічних систем [2, 5], система особистісно-професійного виховання є доцільною, обумовлює взаємозв’язок змісту, методів і форм, в організаційному плані передбачає використання виховного потенціалу навчального процесу та позааудиторних форм організації.

Професійна компетентність лікаря – це основа особистості фахівця, база його особистісного та професійного зростання. Професіоналізм майбутнього лікаря формується за допомогою професійного вдосконалення, що включає: високий рівень професійної діяльності, розвиток особистості у процесі здійснення праці, її індивідуальний творчий внесок у професію, у підвищення престижу професії лікаря у суспільстві. У формуванні професіоналізму зливаються в єдине ціле два найважливіших процеси, що становлять суть вищої школи – навчання і виховання студента, розвиток його особистості та підготовка професіонала високого рівня. Реалізація професійної підготовки студентів відбувається за допомогою оволодіння комплексом професійних медичних знань, умінь і навичок на основі державних освітніх стандартів, формування передового типу мислення лікаря, виховання морально-деонтологічних якостей, почуття обов’язку і відповідальності, а також розвиток пізнавальної активності, формування культури розумової праці.

Звісно, що майбутній медик повинен володіти не тільки професійною, а й загальною культурою. Культурний розвиток є обов’язковою складовою всіх структурних компонентів особистості. Сьогодні рівень культури та освіти населення повинен бути одним із клю-

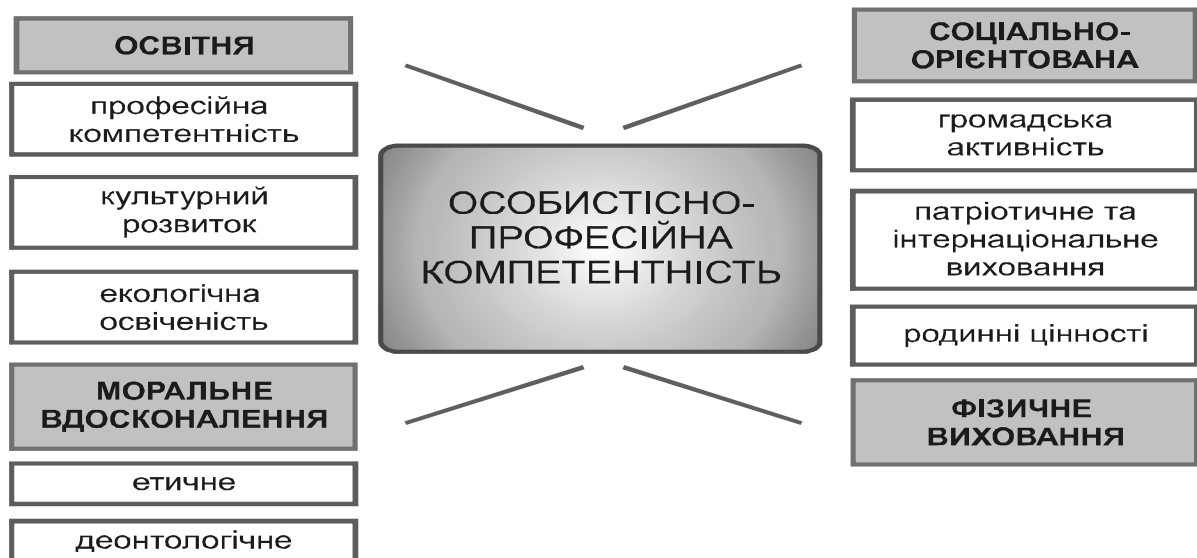

Рис. 1. Структурована модель формування особистісно-професійної компетентності студента у вищому медичному навчальному закладі.

чових ресурсів національного вдосконалення та успішною конкуренцією країни на світовому ринку.

Базовим компонентом професійної культури лікаря є психолого-педагогічна культура, що включає: всебічні психолого-педагогічні знання, гуманістичні переконання, глибоке володіння психолого-педагогічними методиками професійної взаємодії і впливу на особистість пацієнта.

Естетична культура людини базується на її здібностях, інтересах, прагненні до прекрасного і вмінні їх реалізовувати. Місцезнаходження медичних закладів освіти у містах створює умови реалізації естетичних потреб і смаків студентів через їх залучення до театрів, концертних, виставкових залів і музеїв. Важливою складовою гармонійного розвитку особистості виступає сформованість естетичної культури, що включає естетичну свідомість і естетичну діяльність, а саме: знання історії мистецтва, його основних напрямків, творчості видатних майстрів, досягнень світової культури; здатність і вміння емоційно сприймати явища життя і мистецтва; прояв творчих здібностей і талантів у різних галузях культури і мистецтва. Отже, при організації навчального процесу у ВМНЗ необхідно передбачати створення оптимальних умов і педагогічної допомоги у становленні й розвитку психолого-педагогічної та естетичної культури студентів.

Екологічна складова також є важливим структурним компонентом формування особистісно-професійної компетентності майбутнього лікаря, тому що лікування людини, відновлення її здоров'я вимагають створення сприятливих екологічних умов у суспільстві та природному середовищі. Ці питання лікар повинен вирішувати надзвичайно професійно з використанням широких екологічних знань і практичних умінь визначення пріоритетів діяльності щодо захисту людини і природного середовища; з розробкою заходів, спрямованих на зменшення шкідливих впливів; з побудовою оптимальних систем моніторингу стану навколишнього природного середовища.

Завдання формування соціально-орієнтованої особистості, тобто особистості соціально-компетентної, здатної до самовизначення та самореалізації в соціумі, яка усвідомлює свою відповідальність перед собою і перед іншими, передбачає формування активної громадянської позиції, високої патріотичної та інтернаціональної свідомості, орієнтацію на сім'ю та сімейні цінності як на основний інститут відтворення повноцінної особистості суспільства.

Громадянське виховання спрямоване на формування громадянськості – складної системної особистісної якості, що включає: комплекс знань, розвиваючих правову та політичну культуру, механізми співпраці

громадянина з державними органами та громадськими організаціями; сукупність цінностей, переконань і установок людини, які відтворюють її цивільно-правову поведінку в демократичному суспільстві; систему навичок, що забезпечують участь індивідуума в суспільно-політичному житті.

Патріотичне й інтернаціональне виховання є стрижнем громадянського виховання. У багатонаціональній країні патріотизм нерозривно пов'язаний із поняттям “інтернаціоналізм” і повинен виступати як єдина комплексна якість особистості, що втілює любов до Батьківщини й відданість їй; знання своєї історії та культури; прагнення своїми діями служити інтересам Вітчизни; готовність успішно виконувати громадянський обов'язок і конституційні обов'язки щодо захисту інтересів Батьківщини в мирний і воєнний часи. Необхідність підйому і розвитку національної самосвідомості вимагає відновлення та підвищення соціального статусу патріотичного виховання. Документи і державні програми, присвячені патріотичному вихованню громадян, розглядають відродження і розвиток патріотизму як важливу мету і соціальну цінність, основу духовно-моральної єдності Вітчизни.

Родинне виховання сприяє формуванню сім'янина – людини, орієнтованої на сімейні цінності, що реалізує їх у повсякденному житті. Освіта і родина – дві найважливіші соціальні складові, які здійснюють соціалізацію особистості. Любов до Батьківщини починається з любові до матері, і сім'я, за своєю суттю, повинна сприяти формуванню повноцінного почуття громадянськості і патріотизму. Демографічне становище у ВМНЗ сприяє створенню молодих студентських сімей, які стикаються зі значними проблемами (відсутність власного житла, життя в гуртожитку, мінімальний матеріальний достаток, невлаштований побут, труднощі з появою дитини і повноцінним забезпеченням життя), мінімізація яких є однією з істотних завдань адміністрації та громадських організацій навчального закладу.

Моральне виховання формує моральні якості лікаря – найважливіші способи нормативної регуляції поведінки і свідомості людини та професіонала у всіх сферах суспільного життя: у праці, в науці, в побуті. Принцип єдності професійного, громадянського і морального виховання є основою комплексного підходу до всебічного розвитку особистості. Сутність моральної культури визначається органічною єдністю етичних знань, моральних переконань, здібностей до моральної поведінки та активності їх прояву в реальних умовах. Для успішної реалізації цілей морального розвитку особистості необхідні дві найважливіші умови: постійне самовдосконалення студента і своєчасне

включення його в систему суспільних, політичних і моральних відносин. Це дає можливість для прояву громадської активності та набуття самостійного досвіду реалізації провідних моральних якостей.

У ВМНЗ процес морального виховання здійснюється в двох основних напрямках: морально-етичному та морально-деонтологічному. Основою професійної деонтології лікаря є загальнолюдські цінності, що виявляються в таких особистісних якостях, як гуманізм, милосердя, обов'язок, готовність до самопожертви, любов до професії, усвідомлення у професійному виборі і відповідальність, комунікативна компетентність, повага до людей, емпатія. Моральні та професійні категорії полягають у виконанні лікарем професійного обов'язку, що є і правовою нормою у відношенні до медичних працівників. Закріплення навичок професійного та етичного вибору також найважливіша складова морально-громадянського виховання.

І нарешті, фізичне виховання студента-медика, яке спрямоване на розвиток здорової особистості, для якої характерний стан повного фізичного, психологічного та соціального благополуччя, тобто високої якості життєдіяльності. Головним резервом здоров'я людини є спосіб життя, який з'єднує людину з суспільством, що включає її в систему суспільних відносин і визначає якість, уклад і стиль життя. Підготовка майбутнього лікаря передбачає не лише організацію власного здорового способу життя, але і його становлення як пропагандиста та провідника поряд із загальною культурою, фізичною культурою знань, вмінь та навичок ведення здорового способу життя.

Таким чином, формування особистісно-професійної компетентності у майбутніх лікарів повинно бути комплексне, багаторівневе і багатопланове. Система вищої медичної освіти в Україні має забезпечити розвиток і становлення особистості студента як майбутнього фа-

хівця, що поєднує в собі високу освіченість, професійні знання, активну громадянську позицію, широкий кругозір, чесність, порядність, особистість, яка усвідомлює свою належність до українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя у постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі. Визначальним показником ефективності формування особистісно-професійної компетентності лікаря є оцінка його особистісних якостей та професійної компетентності і, звичайно ж, місце й орієнтація у реаліях соціуму.

Висновки: 1. Формування особистісно-професійної компетентності у майбутніх лікарів у вищому медичному закладі – це комплексний, багаторівневий і багатоплановий системний процес, оснований на єдності професійного, громадянського, морального і фізичного розвитку особистості фахівця; безперервності, наступності і послідовності виховного процесу; координації діяльності адміністрації, науково-педагогічних та студентських колективів.

2. При побудові моделі формування особистісно-професійної компетентності майбутніх лікарів у вищому медичному закладі необхідно спиратись на основні якості особистості студентів, які, у свою чергу, потрібно наповнювати конкретними особистісними властивостями.

3. Ефективність системи особистісно-професійного виховання у вищій медичній освіті потребує взаємозв'язку змісту, методів і форм освітнього процесу, в організаційному плані передбачає використання виховного потенціалу навчального процесу та позааудиторних форм організації.

4. Визначальним показником ефективності формування особистісно-професійної компетентності лікаря є оцінка його особистісних якостей та професійної компетентності.

Література

1. Адыширин-заде К. А. Развитие личностно-профессиональной компетентности будущих врачей / К. А. Адыширин-заде // Вектор науки ТГУ. – 2010. – № 4 (14). – С. 296–299.
2. Зайченко І. В. Педагогіка / І. В. Зайченко. – К. : Освіта України, КНТ, 2008. – 528 с.
3. Маяковская Н. В. Теоретические основы педагогического проектирования профессиональной подготовки студентов медицинского вуза / Н. В. Маяковская // Актуальные проблемы науки и гуманитарного образования : межвуз. сб. научных и научно-методич. трудов / под ред. В. В. Рыжова. – Москва : Изд-во Русско-американского ин-та, 2010. – С. 113–118.

4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>

5. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи / В. Л. Ортинський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

6. Педанов Ю. Ф. Проблеми формування світогляду майбутніх спеціалістів у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації як підготовка до впровадження кредитно-модульної системи освіти на відповідних кафедрах вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації / Ю. Ф. Педанов, О. П. Славуа, А. І. Гоженко // Медична освіта. – 2013. – № 3. – С. 74–76.

Отримано 04.03.14